

Návrh nového občanského zákoníku

(z hlediska jazykového a legislativně technického)

JUDr. František Cvrček, CSc., místopředseda Rady Ústavu státu a práva AV ČR

1. Datové báze

1.1. Od roku 1985 v Ústavu státu a práva AV ČR pracuje skupina zabývající se shromažďováním českých právních textů v digitální formě a tvorbou databází určených pro výzkum. Dnes tyto databáze mají přes 180 000 právních dokumentů a přes 330 milionů slov, reprezentujících právní předpisy vydané na území ČR (od roku 1918 kompletní stav), judikaturu nejvyšších soudů, důvodové zprávy, učebnice a komentáře. Součástí databází jsou vzájemné citační odkazy uvedených dokumentů, kterých je přes 42 milionů.

1.2. Tyto databáze jsou **východiskem** našich analýz, popisujících stav právního řádu a jeho pohyby v čase, analýz jazykových i právně inforatických. V oblasti jazykových analýz právních dokumentů již 15 let spolupracujeme s Ústavem pro jazyk český AV ČR.

1.3. Přístup založený na zkoumání právních dokumentů z hlediska jazykového a právně inforatického je jistě **přístupem fragmentárním**, a tudíž nutně omezeným. Právo zdaleka nepředstavují pouze texty. Jde ovšem o **přístup empirický**, který může mnohé naznačit a jeho **závěry jsou ověřitelné**. Lze polemizovat s použitou metodikou, případně s interpretací výsledků, ale nikoliv s fakty. Báze jsou v případě předpisů kompletní, a tudíž zcela reprezentativní.

1.4. V rámci probíhajícího připomínkového řízení jsme byli požádáni, abychom se vyjádřili k návrhu nového občanského zákoníku (dále jen NOZ). Tento článek je shrnutím hlavních výsledků. V zájmu srozumitelnosti a jednoduchosti jsme vypustili tabulky, grafy a podrobné seznamy právních termínů, které jsou k dispozici v ÚSP a kdokoli se s nimi může seznámit.

1.5. Zcela záměrně jsme se vůbec nezabývali koncepcí, konstrukcemi jednotlivých právních institutů a dalšími právními obsahovými otázkami spjatými s návrhem NOZ. Zjednodušeně řečeno nám **jde především o právní jazyk a o to, jak případné přijetí tohoto návrhu ovlivní zbytek platného právního řádu**.

2. Předmět analýzy a použitá metodika

2.1. V analýze jsme vycházeli z návrhu občanského zákoníku (dále jen NOZ) a důvodové zprávy k němu, a to ve znění, jež byla předložena do II. kola připomínkového řízení¹⁾ ke konci roku 2010, a podle stavu našich

1) Připomínkovým místem z hlediska Ministerstva spravedlnosti je Akademie věd ČR, ÚSP zpracovával podklad pro připomínky, které uplatnila sama AV ČR. Podklad z ÚSP byl širší a vyjadřoval se i k řadě konkrétních řešení NOZ; tento článek informuje jen o závěrech z hlediska jazykového a právně inforatického.

NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

databázi k témuž datu. Pro srovnání s NOZ byla použita úplná znění předpisů platných ke konci roku 2010 a v případě historických předpisů ve znění v době, kdy byly zrušeny.

2.2. Soustředili jsme se na následující oblasti:

- jazyková analýza NOZ na úrovni jednotlivých českých slov a srovnání jeho slovníku s obchodním zákoníkem (Obch), rodinným zákoníkem (ZR) a občanským zákoníkem (OZ) – stručně **Slovník**;

- srovnání nejfrekventovanějších právních termínů NOZ a výše zmiňovaných zákoníků – stručně **Právní termíny**;

- srovnání rubrik NOZ, výše uvedených zákonů a dalších historických zákoníků – **Rubrika**;

- prověření derogacních klauzulí a jejich vztahu k platnému stavu práva – **Derogace a modifikace**;

- informační váhy právních termínů NOZ a respektování moderních právně informačních technologií – **Informatický aspekt**;

- náklady začlenění NOZ do platného právního řádu z hlediska změn právního jazyka a elementárních nákladů finančních – **Náklady**;

- poznámky k celkové koncepci více méně spekulativního charakteru, které však byly inspirovány prováděnou analýzou – **Poznámky a závěry**.

2.3. **Metodika** je postavena na několika postupech:

- srovnání NOZ s platnými OZ, Obch a ZR, přičemž naposledy zmíněné zákoníky jsou brány jako jeden (**NOZ proti třem**);

- srovnání s **historickými předpisy** (např. ABGB),

- **pokusné začlenění NOZ do platného právního řádu** a testování důsledků na úrovni Slovník, Právní termíny, Rubriky a Derogace.

3. Slovník

3.1. Na první pohled musí každého zarazit počet paragrafů NOZ (3020). Jestliže ABGB jich měl 1502, proč jich má NOZ dvakrát tolik? Počet paragrafů však nemusí být vůbec rozhodující, neboť jejich texty mohou být různě dlouhé, počet použitých slov nesouvisí přímo s členěním předpisu apod. Zdá se tedy rozumné oddělit od sebe **rovinu Slovníku** (použitá slova) a **rovinu Právní struktury** (členění na části, hlavy, díly a paragrafy).

3.2. Slovo má několik významů: a) slovo, chápáné jako **slovní tvar** (u skloňování každý pád je různé slovo – dále jen **Tvar**), b) slovo jako tzv. **lemma** (jedno slovo pro všechny možné pády – jak je známe z hesel v jazykových slovnících – dále jen **Lemma**) a c) **významová lemmata** (podle slovních druhů se k nim počítají zejména substantiva, adjektiva, verba a adverbia). O které kategorii slov jde, vždy výslovně uvedeme.

3.3. NOZ má **16 319** různých slov Tvarů. Všechny tři zákoníky, které má v zásadě nahradit (OZ – 7197, Obch – 9385 a ZR – 2397) mají dohromady **13 050** různých slov Tvarů. Je tedy zjevné, že **NOZ** nemá jen extrémní počet paragrafů (v naší historii nemající obdoby), ale také **má o takřka 3300 slov Tvarů více než všechny zákoníky, které má nahradit, dohromady**.

3.4. Ani značný nárůst počtu slov Tvarů by nemusel znamenat, že jde principiálně o významové rozšíření slovníku NOZ ve srovnání se stávajícím stavem, nicméně přírůstek více než 3000 nových slovních tvarů svědčí o **změně způsobu vyjadřování**, silně se odchylujícího od současného stavu. Vždyť tento přírůstek tvoří takřka polovinu současné slovní zásoby OZ a více než dvojnásobek celé slovní zásoby ZR.

3.5. NOZ má celkem **5381** lemmat bez číslic.²⁾ Tři srovnávané zákoníky mají dohromady 4847 lemmat (OZ – 3059, Obch – 3599 a ZR – 1252). **Návrh má tedy o více než 500 lemmat větší množství než ostatní zákoníky dohromady**. Jde ovšem o rozsah slovní zásoby, nikoliv o počet nových lemmat, těch bude samozřejmě mnohem více.

3.6. Zajímavé je rozložení lemmat NOZ podle slovních druhů ve srovnání s uváděnými zákoníky. Z významových českých lemmat mírně **ubýlo podstatných jmen** (o 1 %) a **přibýlo sloves** (o 2 %), ostatní posuny jsou mírné. U adjektiv se NOZ co do počtu použitých adjektiv NOZ nejvíce blíží obchodnímu zákoníku. Celkově struktura použitých lemmat svědčí o **posunu jazyka NOZ ke starší češtině**, která více využívala sloves oproti současné, jež má tendenci spíše k nominalizaci (nárůst podstatných jmen). Z toho lze soudit, že NOZ bude napsán **hezkou češtinou připomínající období první republiky**. V tom se ovšem současně může skrývat také jeho vnitřní slabost. Je to jazyk jdoucí zcela proti současným trendům, kterým jen stěží může vzdorovat, a současná praxe zejména u mladých lidí jej může zcela odmítnout, protože tomuto stylu vyjadřování prostě nebude rozumět.

3.7. Z hlediska **nových významových lemmat**³⁾ lze konstatovat, že oproti třem srovnávaným zákoníkům přibude **550** podstatných jmen (374 ubude), **450** adjektiv (358 ubude), **415** sloves (169 ubude) a **101** adverbů (56 ubude). Vzhledem k tomu, že u podstatných jmen tvoří průnik 1264, u přídavných jmen 885, u sloves 822 a příslovců 194, jde o **zcela zásadní změny ve slovní zásobě**. Pouze z hlediska slovní zásoby přijetí NOZ bude nutně znamenat **revoluční zvrat** už na úrovni jazykové, tj. použitých významových lem-

2) Číslice byly vyloučeny, aby nedeformovaly celkové počty lemmat (např. číselní označení paragrafů).

3) Významovým lemmatem se míní substantiva, adjektiva, verba a adverbia.

mat. Nejde zde o otázky právní terminologie (viz dále), ale pouze o slovní zásobu, která se zjevně **vymyká dosavadní praxi**.

3.8. Podobné srovnání jsme provedli v případě trestního zákona (č. 140/1961 Sb.) ve znění z roku 2007 a nového trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.). Zde o něčem podobném nelze vůbec mluvit. Z hlediska slovní zásoby jde vlastně o marginální změny a víme dobře, že na úrovni právní šlo o změny dosti zásadní. U trestních zákoníků to není zásadně jazyk, na co může nový trestní zákoník v praxi narazit.⁴⁾

3.9. Nemůžeme zde uvádět všechna **nová slova zaváděná NOZ** ve vztahu k třem ostatním zákoníkům. Uvedeme proto pouze příklady nejfrekventovanějších: a) podstatná jména – spolek, pojistitel, člověk, pojistník, odkazovník, opatrovanec, beneficiant, pacht, propachtovatel, výměnek, podpůrce, předkupník atd., b) přídavná jména – svěřecký, svěprávný, nepominutelný, obtížený, sňatečný, propachtovaný, koupěchtivý, příslibující, atd., c) slovesa – neujednat, zatížit, vymazat, odkázat, odčinit, vydržet, přežít, darovat, jevit se, atd., d) příslovce – naživu, lstivě, mlčky, neodvolatelně, nepoctivě, nedbale, pravdivě, libovolně, správně, protiprávně, nepříznivě atd., e) přivlastňující přídavná jména – opatrovancův, pojistníkův, komitentův, dárcův, osvojitelův, sousedův, zástavcův, výměnkářův atd., f) částice – ba, snad apod.

Z 550 nových podstatných jmen je **30 % slov s čistým právním významem** například člověk, beneficiant, odkazovník, odúmrť, pacht, podlicence, prekluze, předkupník, soupojištění, spoluručitel, spolunálezce, švagrovství, výprosa, zástupčí, atd. Jestliže pro dosavadní právní řád na úrovni právních předpisů se odhaduje zhruba **700 jednoslovných lemmat s právním významem**, pak NOZ jich přináší nejméně 23 % nových. Je zjevné, že u složených termínů to bude mnohem více. Není bez zajímavosti, že ze 14 právních slov uvedených v tomto odstavci podle frekvence jich běžný editor (Word) šest vůbec nezná.

3.10. Procento nových právních jednoslovných termínů v NOZ je značné (30 %) a nemá obdoby u jiných velkých zákonů, přijatých po roce 1990. Data ukazují na **vysoce odborný text, který zásadně změní dosavadní praxi**. Charakter změny, který se projevuje již na úrovni slovní zásoby a jednoslovných právních termínů, je natolik zásadní, že jej lze přirovnat snad pouze k přijetí ABGB. Není naší věcí konstatovat, zda to je dobře nebo špatně. Jisté však je, že **začlenění NOZ do současného stavu našeho právního řádu bude extrémně náročné jak v oblasti lidských, tak finančních**

nákladů. Sama míra odbornosti může být důvodem nesrozumitelnosti a je známo, že současná praxe není příliš nakloněna složitým konstrukcím.

4. Právní termíny

4.1. V rámci části věnované Slovníku jsme se již zmiňovali o jednoslovných právních termínech. Právní jazyk tak jako obecný základ jazyka je však typický právními termíny složenými z více slov. **Složené termíny** z právních textů se obvykle rozpoznávají pomocí automatických lingvistických programů, které jsou založeny na slovně druhové analýze. Ve spolupráci s matematickými lingvisty jsme provedli srovnání NOZ a výše zmíněných tří zákoníků, které má NOZ nahradit.

4.2. V zásadě a zjednodušeně popsáno se postupuje tak, že na základě expertního označení typických právních termínů se vypočítají nejfrekventovanější slovně druhové vzorce v reprezentativních právních textech (typických zákonících). Jde v podstatě o spojení více slov daného slovního druhu s pádovou shodou, o kterých je z gramatického hlediska jasné, že k sobě patří. Slovně druhový vzorec typu AS je např. „právní předpis“, kde „právní“ je adjektivum a „předpis“ substantivum. Takto jsme prověřili nejfrekventovanější vzorce typu AAS (např. „úmyslný trestný čin“), AS, SAS (např. „péče řádného hospodáře“) a SSS (např. „důvod neplatnosti smlouvy“). U takto získaných termínů jsme označili termíny právní. Vzhledem k vysoké efektivnosti lingvistických programů (pod hranicí pětiprocentní chyby u nejfrekventovanějších vzorců) lze pro naše potřeby pracovat přímo s výsledky získanými lingvistickou analýzou zmíněných vzorců.

4.3. Z kvantitativního hlediska je kromě vzorce AAS u všech ostatních vzorců **více složených právních termínů v NOZ než ve všech srovnávaných zákonech** (OZ, Obch a RZ) dohromady (dále jen 3Z). Nejmarkantnější to je u **vzorce AS**, který je nosným způsobem tvorby právní terminologie. NOZ čítá celkem 3230 právních termínů tohoto typu proti 2811 termínům všech ostatních zákoníků. Nárůst je tedy 419. Nejde opět o počty nových termínů, ale o **rozsah slovníkové zásoby**. Nových složených právních termínů bude mnohem více, protože je třeba odečítat termíny zrušené.

4.4. U **vzorce AAS** nalezneme pouze jediný termín společný NOZ a každému ze tří srovnávaných zákonů, a to „úmyslný trestný čin“. Společných termínů NOZ a 3Z (braných dohromady, tedy vyskytujících se alespoň v jednom z nich) je 120. **Termínů nových, zavedených NOZ, je 350 a zmizelých 401.**

4.5. Termínů u **vzorce AS** vyskytujících se pouze v NOZ, tedy **nových, je 2033**, termínů **zmizelých 1614** a **termínů společných NOZ a 3Z** (vyskytujících se alespoň v jednom z nich) je **1197**.

4) Samozřejmě, že by se dala nalézt řada příkladů i v novém trestním zákoníku, kdy jazyk může působit nejasností a potíží, ale v kvantitativním porovnání s NOZ je to zanedbatelné procento.

NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

4.6. Pojmů u **vzorce SAS** vyskytujících se jen v NOZ, tedy **nových, je 1072, 1023 je zmizelých a 247 společných**, resp. vyskytujících se aspoň v jednom v nich.

4.7. Termínů u **vzorce SSS** je **nových 448, 441 je zmizelých a 51 společných** ve výše uvedeném smyslu.

4.8. Pokud shrneme dosavadní výsledky, pak z **uváděných nejfrekventovanějších vzorců typu AAS, AS, SAS a SSS zavede NOZ celkem 3903 nových složených termínů, 3479 jich zmizí a 1615 jich zůstane stejných**. Sama tato informace stojí za to, aby se nad ní navrhovatelé a především schvalovatelé NOZ zamysleli. **Unese náš právní řád takto extrémní inovaci? Nedojde k úplnému chaosu? Je skutečně nezbytné sáhnout k takto radikálnímu experimentu?** Jde totiž o natolik radikální rozchod s dosavadní terminologií, že málo kdo z nás si dovede představit důsledky, které z tohoto kroku mohou vyplynout. Doposud použité metody jsou velice hrubé a zdaleka nedokáží postihnout veškeré jemnosti právního jazyka. Pokud ale již na této úrovni se projevují tak zásadní otázky, lze důvodně předpokládat, že podrobnější analýza by odhalila mnoho dalších problémů spjatých s NOZ.

4.9. Abychom si učinili představu o míře změn zaváděných NOZ, provedli jsme ještě srovnání s trestními zákoníky (TZ), co do zavádění nových termínů. Ze srovnání starého TZ a nového TZ se ukazuje, že např. u vzorce AS ponechal 676 termínů stejných, přidal 428 a ubral jich 191, u AAS ponechal 97, zavedl 104 nových a 46 ubral. Šlo o velkou změnu. Ve srovnání se současným stavem 3Z a NOZ se však ukazuje, že zatímco **zavádění nových termínů u TZ se pohybovalo od 39 % u AS po 55 % u SAS, u NOZ se nové termíny pohybují od 63 % do 90 % (AAS 74 %, AS 63 %, SAS 81 % a SSS 90 %)**. Netušíme samozřejmě, co to může mít za následky, ale **z takto radikální změny terminologie má prostě každý rozumný právník důvodné obavy**.

4.10. Jak jsme viděli výše, základní metoda konstrukce nejfrekventovanějších právních termínů NOZ je postavena na představě **zpřesňování termínů pomocí adjektiv první úrovně**. Jde o metodu převládající v první polovině 20. století a dnes jsou všeobecně známy její nedostatky.

5. Rubriky

5.1. Rubrikou nazýváme **vnitřní obsahové nadpisy**, které mohou charakterizovat buď každý paragraf, nebo několik paragrafů, popř. být názvem formální části normativního textu typu (Část, Hlava, Oddíl, Díl atd.). Tvorba rubrik má dlouholetou tradici,⁵⁾ usnad-

ňuje orientaci v normativním textu, využívá se jako významná interpretační pomůcka a v právních informačních systémech zvyšuje efektivnost vyhledávání.⁶⁾ Konstrukce rubrik ukazuje na kvalitu zpracování normativního textu. Je to sice vedlejší indikátor kvality, avšak zcela neopominutelný, zejména v období využívání informačních právních systémů.

5.2. Rubriky charakterizují jednak právní institut upravený v daném paragrafu, ale také obsahovou strukturu. Zavedeme-li **parametr vyjadřující poměr rubrik na počet paragrafů v procentech (PR)**, můžeme si představit v hrubých rysech, kolik práce si tvůrci daného předpisu dali se zpracováním struktury a jasným formulováním právních institutů. Moderní trend, který si je vědom, že s textem se bude pracovat v rámci informačních systémů, vede k velmi podrobné formulaci rubrik, nejlépe nad každým paragrafem, a navíc přidá další rubriky strukturální. Tak je tomu např. u nového trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.), kde zmíněný parametr PR dosahuje 119 %, tedy ke každému paragrafu rubrika a takřka 20 % strukturálních rubrik.

5.3. U NOZ je parametr **PR roven 31 %**. ABGB měl PR roven 58 %. V historii nejnižší úroveň PR vykazoval obchodní zákoník z roku 1863, kde se PR pohyboval okolo 10 % a jde o naprostou výjimku. Historické trestní zákoníky měly PR vždy vyšší než 70 %. Současný obchodní zákoník (č. 513/1991 Sb. ve znění ke konci roku 2010) má PR 40 % a občanský soudní řád (č. 99/1963 Sb. ve znění ke konci roku 2010) má PR 42 %.⁷⁾ **Z hlediska počtu rubrik je NOZ nejvíce podobný občanský zákoník z roku 1964, který měl PR 30 %**. Je zajímavé, že z ideologického hlediska se NOZ tak zásadně distancuje od občanského zákoníku z roku 1964,⁸⁾ avšak co do práce s rubrikami se dopracovává podobné úrovni.

5.4. Z hlediska informační váhy zavádí NOZ **rubriky s nulovou informační vahou**, jako např. „Základní ustanovení“ či „Obecná ustanovení“. Tyto postupy se u nás objevily s obchodním zákoníkem č. 513/1991 Sb., i když ne tak v hojném počtu (35 „Základních ustanovení“). **NOZ má 62 „Základních ustanovení“ a 25 „Obecných ustanovení“**. V jiných zákonech se s takovým postupem setkáme zcela výjimečně. Jde o praxi zcela se vymykající ostatním českým zákonům a z hlediska informačních technologií jdoucí proti současným trendům.

5.5. Nelze nezdůraznit, že **tvůrci ABGB** nemohli mít o informačních technologiích sebemenší představy. Přesto však pracovali s rubrikami na úrovni mnohem

5) Již od 11. století lze uvažovat o tradiční metodě uspořádání normativního textu.

6) Viz podrobně Cvrček, F. Právní informatika, Praha, nakl. Aleš Čeněk, 2010, str. 301 a násl.

7) Není bez zajímavosti, že občanský soudní řád z roku 1950 (č. 142/1950 Sb.) měl PR 67 %.

8) Viz Důvodová zpráva k NOZ, prvních 20 stran.

bližší současným trendům než NOZ. Patrně měli dosti jasno v zaváděných právních institutech a uměli je srozumitelně vyjádřit i v rámci rubrik. Jestliže ABGB má PR takřka dvojnásobný ve srovnání s NOZ, pak to je přinejmenším zářející fakt.

5.6. Bez ohledu na diskuse, kolik a jakých rubrik má NOZ mít, je jasné, že **v NOZ v daném znění se bude špatně hledat**, a to jak klasickými, tak moderními technologiemi.

6. Derogace

6.1. Derogační ustanovení jsou zcela zásadní pro zařazení nového předpisu do stávajícího právního řádu. Dobrý legislativec se mimo jiné pozná právě v těchto ustanoveních. NOZ má celkem 194 derogací a **žádnou modifikaci**. Ze 194 zrušených předpisů je 36 sekundárních. Na první pohled by se mohlo zdát, že 194 derogací je hodně. Toto množství je však podmíněno zcela neblahou praxí neustálých novelizací. NOZ v celku správně ruší všechny novelizace a uvádí jejich taxativní výčet.

6.2. O kvalitě uvedených derogací, alespoň ve znění, které jsme měli k dispozici, lze mít ovšem důvodné pochybnosti. Ve 36 rušených sekundárních předpisů jsme našli 4 chyby, kdy se ruší předpisy již zrušené a neruší se předpisy, které by zrušeny být měly. Jde ovšem vzhledem k probíhajícímu připomínkovému řízení o chybu, která jistě bude opravena.

6.3. Závažnější je celková **koncepce derogací**. V části věnované právním termínům (viz výše) jsme uvedli, jaké počty nových právních termínů NOZ zavádí. Pokud by se NOZ chtěl vyrovnat se současně platným právním řádem, musel by důsledně novelizovat všechny předpisy, u kterých mění nebo posouvá význam jejich právních termínů. Například nahrazení dosavadního vymezení „právního úkonu“ termínem „právní jednání“ s sebou nese změnu u 400 předpisů primárních a 400 předpisů sekundárních.⁹⁾ Takto ovšem NOZ nepostupuje. Navrhovatelé v zásadě předpokládají, že NOZ

9) Vzhledem k tomu, že zrušených předpisů je celkem 194, je zřejmé, že navrhovatelé se tomuto problému nevěnovali. Navíc „právní jednání“ je polysém.

NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

se stane, po té co vstoupí v účinnost, základním předpisem soukromého práva a **všechny ostatní předpisy soukromého práva se postupně novelizují podle jím zavedené terminologie**. Jak nákladná to bude operace, lze vytušit z počtu nově zavedených termínů NOZ a počtu předpisů v případě „právního úkonu“. Důsledky lze sžít domyslet. Navrhovatelé si ovšem této skutečnosti musí být vědomi a cudně o tom mlčí. Zjednodušeně řečeno **navrhovatelé si se zbytkem právního řádu nečiní žádné problémy** a předpokládají, že se jim ostatní předpisy soukromého práva prostě časem přizpůsobí, ať už výkladem nebo novelizací. Jde tedy o experiment, který budeme testovat tak říkajíc za pochodu.

7. Informační aspekt

7.1. V době, kdy jsou k dispozici rozvinuté informační technologie a prakticky každý právník pracuje s nějakým právním informačním systémem, je podivné, že **NOZ se tomuto aspektu vůbec nevěnuje**. Právní terminologie v současnosti neplní již pouze roli čistě normativní, ale také je třeba brát v potaz její informační aspekty. Tak např. nově zaváděný právní termín by měl být testován i z hlediska jeho informační váhy, tedy schopnosti odlišit se od ostatních právních termínů tak, aby mohl být snadno zpětně vyhledán. Pokud jde o termín s nízkou informační vahou, pak se využije rozlišovací schopnosti rubrik jako podpory pro vyhledávání. Současně je třeba otestovat nově zaváděné právní termíny z hlediska důsledků, které budou mít pro daný platný právní řád.

7.2. Jak jsme viděli výše, množství nově zaváděných právních termínů, konstrukce rubrik, volba nových termínů a pominutí vztahů k současnému právnímu řádu

informatický aspekt zcela pomíjejí. Zdá se, že NOZ se v tomto ohledu vrací do doby před nástupem informační společnosti. Způsoby práce s právními texty a možnosti jejich testování se zásadně změnily, ale navrhovatelé NOZ se tváří, že žijeme v první polovině 20. století.

7.3. Český právní řád je, jak známo, jako systém v historicky nejhorším stavu co do počtu přijímaných novelizací.¹⁰⁾ Provést v tomto okamžiku zásadní revoluční změnu soukromého práva bez toho, aniž bychom alespoň částečně tušili, jaké důsledky bude tento krok mít, lze považovat za **hazard**.

8. Náklady

8.1. V důvodové zprávě se uvádí, že přijetí návrhu **nebude mít finanční dopady** na státní rozpočet. Pouze toto nehorázné tvrzení by v normálních zemích **muselo nutně vést k zamítnutí návrhu**. Správně by se mělo číst: „O finančních nákladech nemáme sebemenší představu a ani jsme se tím nezabývali.“ Nelze považovat za náhodu, že navrhovatelé se vyhnuli systému hodnocení dopadů regulace (RIA – Regulatory Impact Assessment) s poukazem, že se jich netýká, neboť návrh byl připravován již před rokem 2007. U tak zásadního návrhu, který zásadně změní celou oblast soukromého práva, je to postup přinejmenším podivný.

8.2. Je známo, že středně velká novela je praxí akceptována zhruba po třech letech po nabytí účinnosti. U takto zásadní změny lze počítat **minimálně s 5 a více lety**. Vzhledem ke koncepci NOZ důsledky dopadnou

10) Viz podrobně Cvrček, F. Právní informatika, Praha, nakl. Aleš Čeněk, 2010, str. 267 a násl.

na každého občana, podnikatelskou sféru, oblast justice, výuku práva atd. V době, kdy se hovoří o šetření na všech stranách, tvrdit, že radikální změna celého soukromého práva nebude mít žádné finanční náklady, nehledě na náklady lidské a další, nelze považovat za nic jiného než **neodpovědné experimentování se společností**.

8.3. Je jasné, že všechny dopady prostě spočítat nelze. Lze však učinit odhady a být si vědom, o jak rozsáhlý experiment půjde, a navrhnout opatření, která náklady minimalizují. O to se však navrhovatelé ani nepokusili.

9. Poznámky a závěr

9.1. Je nepochybné a shoduje se na tom i právnická veřejnost, že Česká republika potřebuje nový občanský zákoník. Je taktéž nepochybné, že NOZ je výsledkem dlouholetého úsilí mnoha právníků, jejichž práci je třeba ocenit. Jak bylo výše zmíněno, jde o text napsaný pěknou češtinou a o text vysoce odborný.

9.2. **Mnohé nedostatky NOZ lze patrně napravit.** Týká se to např. konstrukce rubrik, derogací, spočtení odhadů nákladů, dopadů na stávající právní řád apod. Po doplnění si bude možno učinit odpovědnější představu o budoucích dopadech NOZ na společnost a zbytek právního řádu. Bez těchto úprav však jde o vysoce riskantní krok, který pravděpodobně přinese zcela neočekávané důsledky.

9.3. Ačkoliv jsme se nevěnovali obsahové stránce NOZ, nelze nezmínit některé, byť spekulativní, pochybnosti, které se s NOZ pojí. První problém představuje celkové pojetí. Ačkoliv je NOZ jazykově a odborně na vysoké úrovni, rozhodně **nebudí dojem moderního zákoníku**. Spíše hledí do minulosti a vrací se k právním institutům již dávno opuštěným a o smyslu jejich zpětného zavádění do našeho právního řádu lze důvodně pochybovat.

9.4. Jestliže od počátku NOZ **rezignoval na informatické aspekty** nově zaváděné právní terminologie, je **otázkou, zda lze tento problém vůbec nějak napravit**.

9.5. Některé konstrukce ponechávají mnohé **otázky otevřené**, což se chápe jako metoda (např. vyhnutí se určení kogentních norem s poukazem, že přece soukromé právo je dispozitivní apod.). Vzhledem k současné praxi, kdy soudci nechtějí pracovat ani s vágními termíny – uvědoměle použitými zákonodárcem, nelze očekávat, že budou nadšeni **termíny neurčitými**. Tento přístup budí spíše dojem, že navrhovatelé se chtějí sporným otázkám vyhnout a přesunout je na judikaturu, učebnice a komentáře.

9.6. NOZ představuje zjevně **revoluční změnu v našem soukromém právu**. Je všeobecně známo, že revoluce jsou obvykle v právu nejnákladnější a nejpo-

malejší formou změny. V situaci, kdy náš právní řád se topí v neustálých novelizacích, kdy se chystají reformy důchodového systému, zdravotního systému, daňového systému atd., provést současně revoluci v soukromém právu s tvrzením, že tato revoluce nebude mít žádné náklady, už nebudí ani úsměv, ale důvodné pochybnosti o odpovědnosti navrhovatele.

9.7. Takto široce pojatý občanský zákoník, pokud se nemá stát terčem smršť následných novelizací, musí být přijat za **všeobecného konsenzu** právnické komunity, politických struktur a ostatní veřejnosti. Dosavadní průběh diskusí ukazuje, že tomu tak zdaleka není. Bylo již konstatováno, že námi použité metody jsou značně hrubé a nemohou zdaleka popsat jemné problémy právních konstrukcí. Jestliže se však již na takto hrubé úrovni ukazují zjevné problémy, jak tomu asi bude na úrovních jemnějších? Zejména **soudci** musí být tímto návrhem více než znepokojeni. Oni přece ponesou hlavní důsledky předkládaného návrhu. Pokud se soudci vnitřně neztotožní s návrhem, povede to k chaosu a zvýšení právní nejistoty, která je už dnes na velmi nízké úrovni.

9.8. **Občanský zákoník není primárně politickou normou.** Jistě jej lze prosadit politickou většinou v parlamentu, ale cena bude příliš vysoká. Jde o zákon, který by měl platit mnoho let do budoucna a pokud možno bez zásadních novelizací. **Politické řešení zde proto není na místě.**

9.9. Na základě provedených analýz se domníváme, že NOZ by měl být doplněn a měly by být odstraněny výše uvedené nedostatky. Teprve poté lze vážně uvažovat o jeho případném schválení. **Za dané situace a ve formě, kterou jsme měli k dispozici, nelze přijetí NOZ doporučit.**